

УДК 378-057.175

ГЕВКО Ігор Васильович,кандидат педагогічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені В. Гнатюка
e-mail: gevko.i@gmail.com**СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК
СИНЕРГЕТИЧНА СИСТЕМА ВЗАЄМОДІЇ СТУДЕНТА, ВИКЛАДАЧА І
ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА**

Створення і успішний розвиток сучасної системи забезпечення професійної ідентифікації є важливим завданням системи вищої освіти. На основі цих положень можна стверджувати, що сучасна освіта покликана стверджувати сутність людини, -особистість, яка здатна до подальшого самовдосконалення, саморозвитку, самореалізації. Таким чином формується тенденція, що визначається пріоритетом людини, яка вимагає становлення нових підходів до професійної підготовки.

Ключові слова: професійна ідентичність, учитель технологій, компетентність

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна система підготовки майбутніх учителів технологій ґрунтується на традиціях, що історично склалися в сферах підготовки вчителів праці, інженерів-педагогів. В цій системі постійно відбуваються зрушення, які зумовлені конкуренцією різних наукових шкіл і підходів до розв'язання проблеми становлення професійної ідентифікації фахівця в галузі «Технології». Ці зрушення спричиняють оновлення морфології, але ж, і зберігають упізнавану цілісність і оригінальність вищої педагогічної освіти. Інтерес до проблем вищої школи, зумовлений приєднанням України до Болонської угоди і визнанням європейського вектору розвитку країни, визначає розуміння вітчизняною педагогічною спільнотою необхідності прийняття компетентнісного підходу у професійній освіті. Формування ключових компетенцій фахівця, що послідовно інтегруються і визначають професійну ідентичність, починається з перших днів навчання у вищому навчальному закладі.

Сьогодні педагогам доводиться працювати із студентами, які вільно реалізують потреби у комунікації і задовольняють попит на інформацію, і не сприймають викладача як інструмент подання інформації. Як свідчить практика, більшість студентів сьогодні потребує коректної постановки завдань для самостійного визначення напрямку дослідження в межах певної дисципліни. Для цих студентів викладач є колегою у дослідницькій роботі і порадиником при формуванні персональної траєкторії освіти. Природно, що за таких умов зростає інтерес до проблеми постійного підвищення кваліфікації, і це зобов'язує систему освіти стати майданчиком для змагання між освітніми концепціями. Сучасні освітні концепції передбачають наявність технологій, інформаційних продуктів і кваліфікованих фахівців. Якість освіти є сферою пильної уваги всього суспільства і передбачає високий рівень професійної компетентності випускника. Саме тому завдання забезпечення персонального професійного розвитку є одним із основних пунктів в реформі освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. У більшості науковців не викликає заперечень, що особистість, з позиції синергетики, – складна багаторівнева самоорганізована система. Складність і багаторівневність зумовлена як на фізико-біологічному так і духовно-психічному рівнях. Самоорганізованість системи й перебіг розвитку особистості на рівні її організації (емоційно-психічному) утверджує С. Максименко.

Актуальність забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії зумовлена багатьма об'єктивними факторами, наприклад такими як: залежність темпів розвитку суспільства від якості вищої освіти; розвиток інформаційного суспільства і глобалізація комунікації; полікультурність вищої школи. Думка про те, що важливим обґрунтуванням актуальності

підвищення професійної компетентності та становлення професійної ідентичності майбутнього учителя є формування нової, альтернативної традиційній персоналізованій моделі вищої освіти, моделі масової вищої школи, висловлювалася в працях В. Борисова, С. Борисової, Ю. Вооглайда, Б. Коротяєва, Д. Тхоржевського, та ін. [2; 3; 4; 6; 8].

Як відомо, професійна ідентичність не вичерпується виключно метою і цінностями вищої школи. Сучасні дослідження в педагогіці і психології пропонують розглядати професійну ідентичність і різні шляхи її формування з позиції андрагогіки і природнього шляху продовження загальної і професійної освіти.

Важливою є ідея А. Айзенберга, який визначає культуру самоосвітньої діяльності як природний шлях продовження загальної і професійної освіти, завдяки якій розширюються знання і заповнюються пробіли в духовному розвитку [1].

Цю тезу підтримує і розвиває професор Б. Коротяєв висловлюючи думку, що професійна ідентичність учителя формується в процесі навчальної і самоосвітньої діяльності студента та є вінцем духовного розвитку у професії [6]. Нам загалом імпонує логіка і наукові висновки згаданого вище науковця, особливо стосовно виокремлених сутнісних ознак полісуб'єктної взаємодії, однак вважаємо дещо неповною характеристику співдіяльності педагога з іншими суб'єктами у процесі полісуб'єктної взаємодії.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Нас цікавить проблема становлення професійної ідентичності учителя технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Парадигма сучасної педагогічної науки, коли інформація максимально швидко втрачає новизну й актуальність, рухається від розуміння навчання як процесу передавання знань, умінь і навичок до навчання як формування навчальної компетенції, самоосвітніх вмій і розвитку пізнавальних потреб [7, с. 239].

Освітні системи поступово втрачають ознаки зачиненого професійного середовища, місця набуття знань для майбутньої професійної діяльності. Вони поступово стають засобом, що забезпечує можливість підготовки студентів до професійної педагогічної діяльності через дослідження і самоосвітню діяльність.

Зазначимо, що прозорість освітньої сфери для суспільства і їх взаємозв'язок мають неоднозначне значення і наслідки. З одного боку, це дозволяє готувати фахівців, які мають активну громадянську позицію і здатні взаємодіяти з іншими індивідами, групами, спільнотами. А з іншого, – це зобов'язує модифікувати логіку і специфіку навчального процесу, що забезпечує функціонування системи освіти.

Гармонізація вищої освіти України до вимог Європейського простору вищої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства передбачає застосування інноваційних досягнень освіти і науки, для формування нового покоління яке мислить та працюватиме по-новому.

З середини 90-х років посилились прояви практичного втілення європейських ідей інноваційного розвитку, усвідомлення зростання ролі знань, як передумови економічного зростання і підвищення їх конкурентоспроможності при глобалізації цивілізації. Була розроблена після підписання Маастріхтського Договору у 1994 році Біла книга «З питань зростання конкурентоспроможності й зайнятості». Освіта і підготовка конкурентоспроможних кадрів стали головною метою економічної, соціальної політик та політики зайнятості і боротьби з безробіттям. Постала необхідність задоволення сучасних потреб суспільства системою освіти і підготовки кадрів. У Білій книзі «Викладання та навчання: рух у напрямку суспільства, що навчається» (1995р.) сформульовані наступні завдання: формування системи освіти для здобуття знань впродовж життя; підвищення випереджаючої ролі освіти; стимулювання появи нових знань; зближення системи освіти і економіки для узгодженої підготовки кадрів згідно кон'юнктури ринку праці при рівнозначності суспільного зиску інвестицій в економіку й освіту; сприяння багатомовним знанням випускників шкіл і подолання перешкод міжнародної мобільності.

На зустрічі європейських міністрів у Люксембурзі в 1997 році розроблена Європейська стратегія зайнятості яка декларує рівні можливості для підприємництва і права знайти роботу [5, с. 19–21]/

Лісабонська конвенція про визнання кваліфікацій, що відносяться до вищої освіти в Європейському регіоні (м. Лісабон, 11 квітня 1997 р.) задекларувала, що здобуття вищої освіти є виключно багатим культурним та науковим надбанням як окремих осіб, так і суспільства й «велика різноманітність освітніх систем в Європейському регіоні відображає його культурні, соціальні, політичні, філософські, релігійні та економічні особливості і є виключним надбанням, що варте глибокої поваги». Підсумовуючи, громадяни кожної з держав та студенти закладів освіти повинні мати доступ до освітніх ресурсів і право на продовження своєї освіти чи навчання впродовж певного періоду у вищих навчальних закладах освіти у Європі, що сприяє їх мобільності на європейському ринку праці, завдяки визнанню кваліфікації вищої освіти для академічних цілей.

Окрім завдання створення універсальної структури і гармонізації архітектури європейської системи вищої освіти у спільній декларації чотирьох міністрів (1998р.) (Великобританії, Німеччини, Франції та Італії) у Сорбонні Європу проголошено не лише об'єднанням економічних інтересів, а і європейським простором вищої освіти – «Європою знань», «Зоною європейської вищої освіти». Для ліквідації бар'єрів і розширення мобільності освіти впродовж життя, привабливості навчання поза національними, межами міжнародного порівняння професійного кар'єрного становлення й еквівалентності знань запропоновані два цикли: двоступеневий та після ступеневий.

Гнучкість досягається використанням семестрів і кредитів, що дає право увійти до академічного світу для одержання освіти або продовження навчання в будь-якому європейському університеті, в зручній для особи час протягом життя.

Студенти доступневого циклу мають вільний доступ до універсифікованих програм, знання іноземних мов і використання інформаційних технологій. У після ступеневому циклі є вибір отримання ступеня магістра або доктора з правом зміни програми. В декларації посилюється роль дослідницької і самостійної роботи, що спонукає студентів до навчання хоча б 1 семестр поза власною країною.

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури в 1998 році на конференції ЮНЕСКО оприлюднила Всесвітню декларацію про вищу освіту для XXI століття (м. Париж, 5–9 жовтня 1998 р.): підходи і практичні заходи, в якій сформульовані завдання і функції вищої освіти. Встановлені завдання, пов'язані з розповсюдженням освіти, підготовкою кадрів і проведенням наукових досліджень – вища освіта для сталого розвитку та вдосконалення суспільства. Цілі і цінності вищої освіти для XXI століття:

- підготовка висококваліфікованих випускників і відповідальних громадян та здобуття кваліфікацій за навчальними програмами, що постійно адаптуються до сучасних та майбутніх потреб суспільства;

- забезпечення можливостей для отримання вищої освіти і навчання впродовж усього життя з гнучкими умовами особистісної освіти та мобільності, формування глобального світогляду для стійкого розвитку, демократії, миру і справедливості;

- поглиблення дослідницької діяльності–у галузі природничих, соціальних і гуманітарних наук, сучасних технологій творчої ініціативи у сфері мистецтва;

- розвиток і поширення культури цінностей на різних рівнях – національному, регіональному й міжнародному та в історичній ретроспективі;

- розширення перспектив гуманізму при вихованні молоді у дусі суспільних цінностей демократичного громадського обов'язку особистості;

- вдосконалення освіти на всіх рівнях, особливо підготовки викладачів [5].

Велика увага приділена принципам взаємодії ВНЗ–педагогів співробітників–студентів, а саме: автономії, відповідальності і прогнозуванню; дотриманню наукової та інтелектуальної етики; формування інтелектуального авторитету; підвищення ефективності власних функцій для прогнозування і запобігання негативних тенденцій у суспільстві;

розповсюдження цінностей миру, справедливості, свободи, рівності та солідарності; збереження академічної свободи й автономії при дотриманні суспільної відповідальності.

Ці положення дозволяють тлумачити поняття професійної ідентифікації, як багатозначне, що охоплює всі аспекти функціонування системи вищої школи. У свою чергу, це визначає завдання підвищення професійної компетентності відповідно до моделі забезпечення якості освіти.

Підсумовуючи сказане, відзначимо, що це дозволяє розглядати проблему становлення професійної ідентичності як нелінійну взаємодію, як синергетичну систему взаємодії студента, викладача і інформаційно-освітнього середовища, яку людина сприймає як джерело, що здатне збагатити її внутрішній світ, мислення, розкрити творчі здібності. Завдяки цьому людина стає готовою до посилення потенціалу середовища, що особливо привертає увагу у питаннях становлення професійної компетентності. Бо під час цієї взаємодії відбувається суттєве розширення змістового компоненту навчання, як в межах окремої дисципліни, так і усієї освітньої системи за рахунок посилення частки самостійного вивчення і творчого усвідомлення матеріалу студентом.

Ураховуючи специфіку дослідження проблеми формування професійної ідентичності майбутнього учителя, цілком очевидно, що особливе значення для розв'язання мають умови, що оптимальні для навчання і виховання у студента гнучкого, критичного, наукового мислення і засвоєння ним сучасних актуальних наукових концепцій і методології усвідомлення світу, формування внутрішньої потреби в саморозвитку і самоосвіті, а отже – і становлення професійної ідентичності.

Піднімаючи питання про принцип підготовки умов для забезпечення динаміки професійної ідентичності випускника педагогічного вищого навчального закладу як гарантії вищої освіти, варто звернути увагу на принцип випередження темпів науки про освіту щодо темпів розвитку освітніх систем.

Цей принцип виявляється у випередженні якості (професіоналізму) випускників вищої школи і якості освітніх систем щодо вимог з боку освітнього процесу до освітньої системи. На думку дослідників в сфері управління якістю освіти цей принцип у підготовці кадрів з вищою професійною освітою і забезпеченням їх професійної компетентності може бути реалізований сучасною освітньою системою, в якій кожен компонент відповідає як вітчизняним так і світовим вимогам освітньої практики.

Сучасна спрямованість системи освіти на якість передбачає розвиток і динамічні удосконалення людини як професіонала впродовж життя і тому необхідно:

- надати людині можливість свободи у виборі шляху освіти, який відповідає її здібностям, потребам і можливостям;
- врахувати потреби працедавців;
- сприяти розвитку демократичних свобод у діяльності професійних освітніх закладів, що створюють власні оригінальні освітні програми.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень показує складність і багатогранність проблеми. Цілі освіти сьогодні можна тлумачити як:

- формування особистості, її моральне вдосконалення;
- навчання, розвиток інтелекту, творчого мислення;
- опанування методологією системного підходу;
- формування фахівця високої кваліфікації, здатного до багато профільної зайнятості.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

Визнаючи раціональний консерватизм в сфері визнання цінностей вітчизняної вищої школи, зазначимо, що сучасна підготовка учителів технологій, яка проводиться за звичаєм «у змаганні між інженерами і методистами», не відповідає сучасним вимогам до якості освіти. Саме тому суспільні умови визначають необхідність формування динамічної професійної ідентичності учителів технологій.

Творчий розвиток особистості, як мета вищої професійної педагогічної освіти, передбачає удосконалення естетичного пізнання світу. Цим зумовлено виникнення нових

напрямів у вищій професійній педагогічній освіті, що передбачають загальне естетичне становлення особистості. Особливої уваги потребує специфіка підготовки учителів технологій з огляду на те, що існує необхідність естетичної і художньої підготовки.

Виходячи із загальноприйнятих засад особистісно орієнтованого і компетентнісного підходів, наголошуємо на доцільності дослідження особливостей викладання дизайну у вищих навчальних закладах, які готують майбутніх учителів технологій. Невідкладність розв'язання цієї проблеми зумовлює дослідження за напрямками висвітлення закономірностей навчання дизайну у педагогічних вищих навчальних закладах, виявлення загальних і специфічних особливостей дизайн-освіти на технологічних і інженерно-педагогічних факультетах. З метою визначення стану системи навчання дизайну і становлення професійної ідентичності учителя технологій доцільно порівняти її мету і технології розвитку з останніми досягненнями в сфері філософії освіти, теорії культури, теорії систем, управління, інформаційних технологій.

Отже, на основі аналізу наукової літератури робимо висновок про відсутність спеціальних досліджень, спрямованих на пошук ефективних методик і технологій підготовки сучасного учителя технологій до професійної діяльності. Відсутня також єдина позиція вчених щодо розуміння сутності такої категорії як «професійна ідентичність учителя технологій» з позиції сучасної філософії освіти, психолого-педагогічних теорій. Це зумовлює необхідність продовження досліджень у цьому напрямку, що й буде змістом наших наступних наукових пошуків.

Список використаної літератури

1. Айзенберг А.Я. Самообразование: история, теория и современные проблемы : [учеб.пособие для вузов] / А. Я. Айзенберг. – М. : Высшая школа, 1986. – 126 с.
2. Борисов В.В. Формування готовності вчителя до дослідницької педагогічної діяльності в умовах поетапної підготовки студентів педагогічного вузу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / В.В. Борисов // Український державний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. – Київ, 1997.– 22с.
3. Борисова С.В. Реалізація особистісно-орієнтованого підходу в процесі профільного трудового навчання старшокласників : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / С.В. Борисова ; Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. – Київ : [б. и.], 2006. – 302 с.
4. Вооглайд Ю. Как систематизировать методы образования взрослых / Ю. Вооглайд // Методы в деле повышения квалификации : сб. науч. тр. – Таллинн : Валгус, 1986. – Т. 2. – С. 283–287.
5. Всемирная декларация о высшем образовании для XXI века: подходы и практические меры : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://lpehea.in.ua/sites/default/files/documents/2014/10/07/vsemirnaya_deklaracyya_o_vysshem_obrazovanii_dlya_xxi_veka-1.pdf
6. Коротяев Б. І. Освітній простір: очікування та виклики часу й життя: монографія / Б. І. Коротяев, В.С. Курило. – Луганськ: ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2009. – 308 с.
7. Словарь-справочник по педагогике / Авт.-сост. В.А. Мищериков; под общ. ред. П.И. Пидкасистого. – М.: Сфера, 2004. – 448 с.
8. Тхоржевський Д.О. Яким має бути зміст освітньої галузі «Технології» / Д.О. Тхоржевський // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2000. – №3. – С. 7 – 10.

References

1. Eisenberg, A. (1986). *Self-education: History, Theory and Contemporary Issues*. Moscow: Higher School, p.126.
2. Borisov, V.V. (1997). Formation of readiness of teachers to educational research activities under gradual training of students of pedagogical university. (Ph.D *Thesis*). Kyiv: M.P. Dragomanov Ukrainian State Pedagogical University, p. 22 (in Ukr.).
3. Borisova, S.V. Implementation of personality oriented approach in the process labor training high school profile. (Ph.D *Dissertation*). Kyiv: M.P. Dragomanov National Pedagogical University, p. 302 (in Ukr.).
4. Voohlayd, J. (1986). As education methods systematyzirovat adults. *Methods to Increase actually qualifications: collections of the Scientific Labor. Tallinn: Vallus, Vol. 2. 283–287.* (in Russ.).
5. *World Declaration on Higher Education for the XXI Century: Vision and Action*. Retrieved from http://lpehea.in.ua/sites/default/files/documents/2014/10/07/vsemirnaya_deklaracyya_o_vysshem_obrazovanii_dlya_xxi_veka-1.pdf
6. Korotyayev, B.I., Kurylo, V.S. (2009). *The educational space: expectations and challenges of the time and life*: monograph. Lugansk: Taras Shevchenko Lugansk National University. p. 308 (in Ukr.).
7. *Dictionary of pedagogy*. (2004). P.I. Pidkasty (Ed.). Moscow: Sphere, p. 448.
8. Thorzhevskyy, D.O. (2000). What should be the content of the educational industry “Technology”. *Career training in educational institutions*, 3, 7–10.

ГЕВКО Ігор,

Ph.D., associate professor, V. Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University

e-mail: gevko.i@gmail.com

FORMATION TEACHER PROFESSIONAL IDENTITY TECHNOLOGIES AS SYNERGISTIC SYSTEM OF INTERACTION BETWEEN STUDENTS, TEACHER AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT INFORMATION

***Abstract.** Introduction. As you know, professional identity is not exclusively limited to the purpose and values of higher education. Current research in pedagogy and psychology offer professional identity and consider different ways of formation of andragogics position and naturally continuing general and vocational education.*

Purpose. We are interested in the problem of formation of professional identity of teachers technologies.

Methods. The principle of advancing the pace of science education on the rate of development of educational systems, competence approach.

Results. That is why social conditions determine the necessity of forming a dynamic professional identity of teachers technologies. Creative personality development as the goal of higher vocational teacher education involves improving the aesthetic perception of the world. This is due to the emergence of new trends in higher professional teacher education providing general aesthetic of personality. Special attention needs specific of training teachers technologies in view of the fact that there is a need of aesthetic and artistic training.

Originality. Based on generally accepted principles of personality and competency-based approaches emphasize the feasibility study design features of teaching in higher educational institutions that train future teachers of technology. Urgency of solving this problem leads research in areas of illumination patterns of study design in pedagogical universities, identify common and specific features of design education in technical and engineering-pedagogical faculties. To determine the state of the education system design and establishment of teacher professional identity technologies advisable to compare its purpose and the technology of the latest achievements in the field of philosophy of education, culture theory, systems theory, management, information technology.

Conclusion. Thus, based on the analysis of the scientific literature we conclude about the lack of research directed at finding effective methods and technologies of modern teacher training technologies to the profession. No position is also the only scientists to understand the essence of such categories as "teacher professional identity technologies" from the perspective of modern philosophy of education, psychological and pedagogical theories. This necessitates further research in this area, as these will be the content of our scientific research.

Key words: professional identity, teacher technology, competency.

*Одержано редакцією 07.05.2016
Прийнято до публікації 18.05.2016*